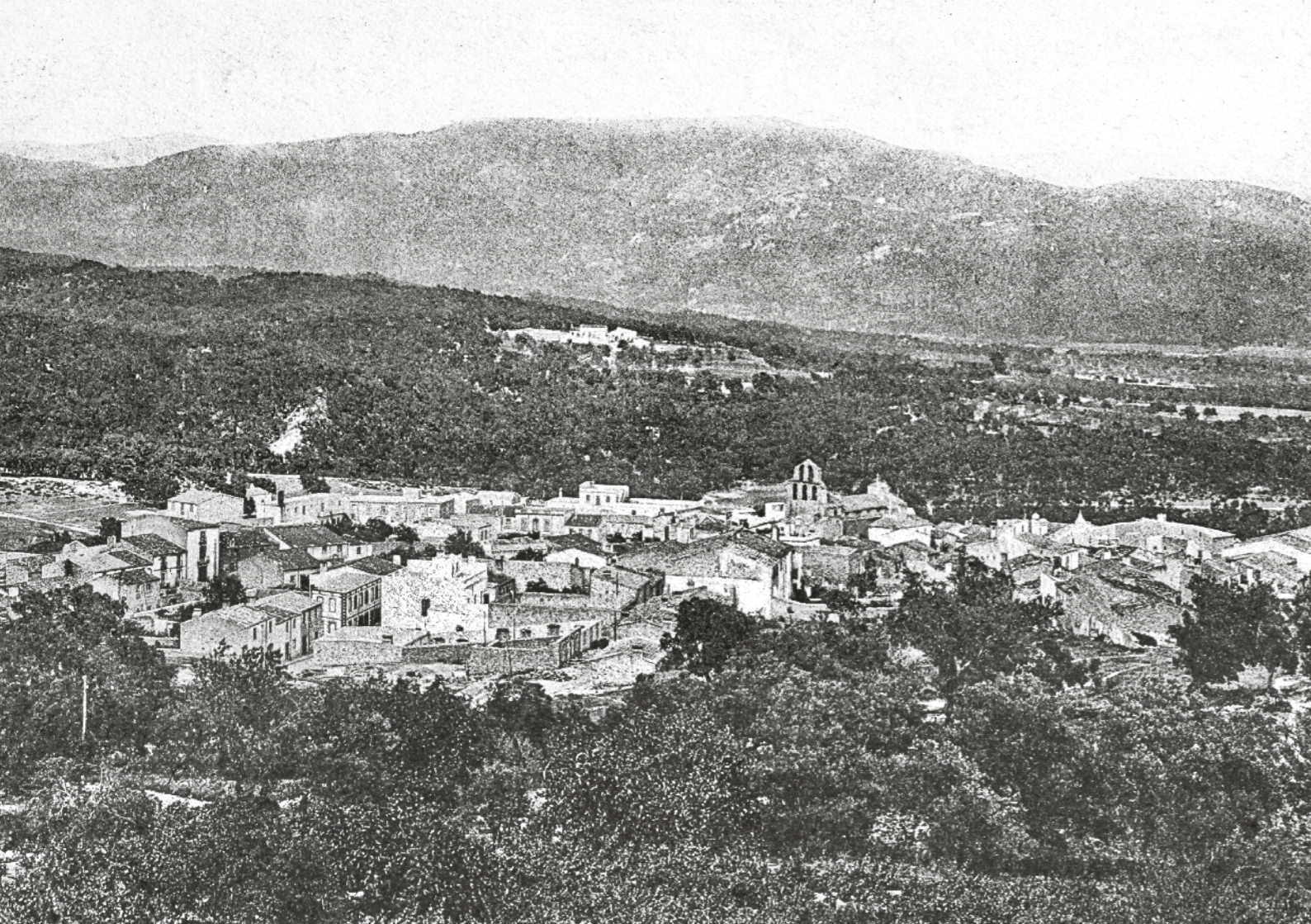

AGULLANA
DESAPAREGUDA

AGULLANA DESAPAREGUDA

Enric Tubert Canada

Ajuntament d'Agullana

AGULLANA DESAPAREGUDA

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer del 2021

© dels textos: Enric Tubert Canada

© del pròleg: Rafel Nadal

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torrenteres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Col·laboració:

Ajuntament d'Agullana

Amb el suport:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de portada:

L. Roisin (Ed.) / Fons Enric Tubert Canada

Fotografia de la portadella:

A. T. V. (Ed.) / Fons Anna M. Bosch Buxeda

Acrònims:

ACAE (Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà)

AFCEC (Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista
de Catalunya)

ISBN 978-84-17432-65-2

DL B 2409-2021

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

EL MIRACLE DE LA MEMÒRIA

Les imatges desencallen els records

Pàg. 8

INSTANTÀNIES FARCIDES DE RECORDS

Llegir imatges, compartir informació

Pàg. 12

UN EXEMPLE D'ANTIRURALISME URBANÍSTIC

Carrers rectilinis i una plaça Major

Pàg. 140

TREBALL AL CAMP I AL BOSC. LA VIDA RURAL

El riu; masos i veïnats; Santa Eugènia

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

El miracle de la memòria

LES IMATGES DESENCALLEN ELS RECORDS

RAFEL NADAL, *escriptor*

Les generacions que van protagonitzar la guerra sabien que el silenci era una condició prèvia a la supervivència, de manera que van acabar estenent un llençol negre damunt de la seva memòria i, gairebé sense adonar-se'n, van enterrar anys sencers de la seva història. Van oblidar qui eren, d'on venien i on anaven, i van deixar de preguntar-s'ho. I amb l'oblit de les preguntes que ens defineixen col·lectivament també es va perdre el rastre de moltes de les expressions més genuïnes de la nostra vida quotidiana.

Es callava als carrers i a casa. S'oblidaven persones, s'esborraven obres i s'enterraven conquestes que havien tardat dècades a fructificar. Però sota d'aquell aparent imperi de l'oblit, la memòria dels nostres pares i dels nostres avis era viva. Els paisatges, les persones i els fets havien quedat gravats en algun racó del cervell o de l'ànima. Tenien els records, les dades i la informació, però no s'havien dedicat a ordenar-los, a sistematitzar-los i a convertir-los en memòria d'acord amb una metodologia.

Tampoc no havien tingut mai el temps lent i reposat que la memòria necessita per créixer i dipositar-se en

la consciència. La memòria és un luxe que les societats només es poden permetre quan tenen resoltes les necessitats més peremptòries. Nosaltres només vam tenir aquest privilegi a partir dels anys setanta del segle xx. Llavors, historiadors, periodistes i activistes culturals van començar a interrogar les generacions més grans. Van entrevistar els supervivents de la guerra, els van demanar una aproximació a la seva història personal i els van fer obrir els calaixos. I dels racons més amagats en van sortir documents, cartes i fotografies.

Sempre m'ha agradat remenar a les capses de fotografies i postals de les llibreries de vell. A través d'escenes aparentment intranscendents, les imatges del passat parlen més que molts llibres: una escola, un safareig, una desfilada, un ball, un mercat, una sortida de missa,

unes dones triant taps al carrer, una muntanya pelada, un cap rapat pels polls, una panxa inflada de gana. Les fotografies han estat eines fonamentals per desencallar els records i anar-los entrellaçant fins a fer-ne històries vives i completes.

Tot ha estat rescatar uns primers episodis del passat per iniciar una espiral de recuperació de la memòria que ja no s'ha aturat. Un record n'ha alimentat un altre, un article s'ha convertit en un llibre, una monografia n'ha inspirat una altra. Les peces han anat trobant encaix al lloc exacte fins a completar una bona part del trencaclosques de la nostra història. L'oral i l'escrita. La individual i la col·lectiva. La gran i la petita. La privada i la pública. Un petit miracle, com aquesta *Agullana desapareguda* d'Enric Tubert.

Instantànies farcides d'història

LLEGIR IMATGES, COMPARTIR INFORMACIÓ

ENRIC TUBERT, *historiador de l'art*

Obrir la capsula en què a casa guardàvem les fotografies antigues és un ritual que va omplir moltes hores de la meua infantesa. Mirar cada imatge en companyia de les meves àvies o dels meus pares i germans va ser un exercici d'aprenentatge de detalls i episodis de la història dels meus ancestres i també de descoberta dels llocs on la família havia viatjat o viscut.

Les imatges eren l'esquer que despertava preguntes, i la paraula dels adults, la nota aclaridora que posava nom a les persones i als llocs que sortien a cada imatge. Així vaig poder posar cara als avis que no vaig conèixer i adonar-me

que molts llocs, especialment racons del meu poble, havien canviat molt amb els anys. Les fotografies ho certificaven.

Amb el pas del temps, el meu interès per la història es va anar convertint en una disciplina i en una professió. Les fotografies antigues van esdevenir una eina indispensable per refer detalls del passat, un detonant que acabava provocant un procés de recerca i la seva publicació posterior en forma d'article o de llibre. Ben aviat vaig aprendre que les imatges antigues són un document que sovint acaba tenint un valor notarial.

Agullana és un poble amb una història lligada al fet de ser terra de frontera, lloc de pas, i també al fet d'estar envoltada de boscos de suros i haver liderat la introducció de la indústria surera a l'Estat espanyol.

AUTOR: DESCONEGUT / FONS: JOAN RIMALLO BRUGAT

LA PLAÇA MAJOR, EL CENTRE

Amb una estructura urbana d'aire urbà, la plaça Major sempre ha actuat com una autèntica àgora i ha centralitzat molts dels actes festius que confiquen la vida dels agullanencs. A la pàgina anterior, imatge datada l'1 de juny del 1922: en plena Festa de la Societat, les sardanes omplen la plaça.

275 ANYS FENT TAPS

Des del 1743, quan es troba el primer taper documentat a Agullana, fins al 2011, quan va tancar la darrera fàbrica de taps, la vida econòmica i social del poble ha anat estretament lligada al suro. En aquesta pàgina, un parell d'operaris fan carracs a la fàbrica de Facundo Genís a inicis dels anys seixanta.

AUTOR DESCONEGUT / Fons ARTUR GENÍS

Casualment, el moment de màxim creixement del poble coincideix amb la popularització d'aquest miracle tecnològic que és la fotografia. I el fet que, a partir del 1873, l'Estat espanyol autoritzés l'ús de les targetes postals per enviar correu sense sobre va propiciar l'edició de col·leccions extraordinàries de postals de tema local.

Més enllà, però, d'aquests avenços tecnològics i d'aquests canvis en les formes de comunicació, res del que diem tindria sentit sense un col·lectiu de fotògrafs, professionals i *amateurs*, que van immortalitzar tota mena d'instants de la vida local amb la seva càmera. Cal afegir que aquesta feina no tindria transcendència sense la gent que ha guardat aquestes imatges com si fossin un tresor i que, a més, ha tingut la generositat de compartir-les.

Aquest conjunt de circumstàncies ens ha permès documentar d'una manera gràfica la transformació, i de vegades la pervivència, dels hàbits dels agullanencs i molts detalls de l'estructura urbana des de finals del segle XIX fins avui.

Agullana desapareguda és un repte, un passeig, estructurat en dos blocs. A partir d'una selecció de 168 fotografies, s'intenta agafar cada imatge com una excusa per compartir informació relacionada amb allò que hi surt fotografiat. S'ha procurat, per tant, no limitar-se a dir amb paraules allò que la imatge ja ens mostra i, en canvi, s'ha optat per compartir dades que ens ajudin a contextualitzar cada situació.

La vida a les fàbriques, el treball al bosc o al camp, la construcció d'edificis d'ús social com La Concòrdia, les escoles o l'Asil Gomis, la presència de cases burgeses d'estil modernista, l'urbanisme higienista dominant els carrers del poble, la recurrència de les festes locals, l'Aplec de Santa Eugènia, la rehabilitació de l'església de Santa Maria, els masos i el veïnat de l'Estrada, la convivència de l'escola pública amb la de monges o la de frares, les grans festes d'inauguracions i d'aniversaris, les botigues d'abans, els primers automòbils... Tot ha estat atrapat per la mirada d'algun fotògraf i la seva instantània reproduïda aquí ens hauria d'ajudar a prendre consciència de qui som i d'on venim.

UN EXEMPLE D'ANTIRURALISME URBANÍSTIC

Carrers rectilinis i una plaça Major

Un passeig a través d'imatges del nucli urbà d'Agullana evidencia tres fases de creixement. La primera correspon a l'espai medieval. Inclou la plaça Major i el primer tram dels carrers que hi desemboquen i envolten l'església de Santa Maria. La segona afecta els antics camins de Darnius i de la Vajol i els carrers adjacents, de traçat rectilini. Les nombroses llindes del segle XVIII il·lustren el creixement derivat de la indústria surera vigent fins a inicis del segle XX, amb exemples d'arquitectura modernista d'ús social, com les escoles, La Concòrdia o l'Asil Gomis, i d'àmbit privat, com el Xalet Gomis o la Torre Estela. En la tercera fase apareixen nous eixamples o urbanitzacions, amb cases unifamiliars o adossades, amb pati o jardí.

Les imatges d'aquest primer bloc mostren un poble dinàmic, d'aire industrial, que celebra les festes principalment a la plaça Major i a La Concòrdia, i ric en edificis emblemàtics sorgits del mecenatge. La transformació d'alguns espais urbans, la pervivència d'algunes festes populars i les grans inauguracions han propiciat imatges que, més enllà del seu valor documental i sociològic, sovint són autèntiques obres d'art.

AUTOR DESCONEGUT / Fons NEUS SAFONT PUIGVEHÍ

TOTHOM A LA PLAÇA!

Hi hagué un temps que a la plaça Major hi havia l'església, l'Ajuntament, dues barberies, dues fleques, dos cafès, dues botigues de queviures i una fonda. Aquí transcorria una bona part de la vida social dels agullanencs. En arribar la festa de la societat La Concòrdia, cada 1 de juny, tot el poble participava en la desfilada amb els penons de les diferents seccions i l'orquestra. La fotografia d'aquesta pàgina correspon a l'1 de juny del 1906 i la de la dreta és una postal comercialitzada per Àngel Toldrà Viazó (A. T. V.) feta el 1910. L'edifici de l'esquerra era una adrogueria i va ser expropiat el 1937 per l'Ajuntament republicà per engrandir la plaça Major.

A. T. V. (ED.) / Fons ANNA MARIA BOSCH BUXEDA

